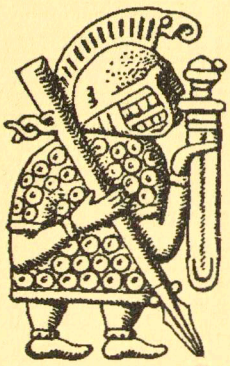

FORNVÄNNEN

JOURNAL OF SWEDISH ANTIQUARIAN RESEARCH

Litteratur och kritik m.m.
http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1954_litt
Fornvännen 1954, s. 182-188, 248-253, 331-332, 342-352
Ingår i: samla.raa.se

LITTERATUR OCH KRITIK

NÅGRA NYA BÖCKER OM FÖRHISTORISK KONST

Under de senaste åren har den förhistoriska konsten förmått fånga ett publikintresse som aldrig förut. Detta har resulterat i en flod av större och mindre publikationer av högst varierande kvalitet, en del av dem med allvarliga syften, de flesta uteslutande skrivna för att ekonomiskt utnyttja den föreliggande situationen. Ett litet urval ska här göras till föremål för en granskning.

De första spåren av istidskulturernas konst kom i dagen under senare hälften av 1800-talet i form av *art mobilier*, påträffad vid de första undersökningarna av paleolitiska boplatser. Under årens lopp har art mobilier-materialet berikats enormt, men någon samlad framställning har ännu icke utkommit. Förarbeten för sådana äro emellertid i gång på olika håll, bl. a. vid Musée de l'Homme i Paris och vid Peabody Museum of Harvard University. Tills vidare finns ingen fullständigare sammanfattning av *art mobilier* än den som ges i H. Breuil och H. Obermaier, »The cave of Altamira», Madrid 1935.

Vår kännedom om grottkonsten, *art pariétal*, inleddes med upptäckten av målningar och ristningar i Altamiragrottan 1879. Trots upptäckterna av likartad konst i La Mouthe (Dordogne) 1895 och Pair-non-Pair (Gironde) 1896 stod den vetenskapliga världen tvivlande inför autenciteten av istidskonsten ända tills H. Breuil, L. Capitan och D. Peyrony 1902 inför en krets av fackkolleger demonstrerade sina nya fynd av målningar i Font-de-Gaume och ristningar i Les Combarelles (Dordogne). Från denna tid har utforskandet av grottkonsten pågått alltmer intensivt och ett synnerligen stort antal nya fyndplatser kommit till forskningens kännedom, framför allt inom det franco-cantabriska området. Det kan räcka med att nämna sådana grottor som Castillo, Hornos de la Peña, Covalanas och Pindal i Nordspanien, Niaux, Le Portel, Tuc d'Audoubert och Les Trois Frères i Ariège, La Pileta i provinsen Malaga, alla med synnerligen förnämliga dekorationer. Största uppseende väckte väl fyndet av Lascaux, den hitintills bäst bevarade istidshelgedomen, i september 1940. På senare år har dessutom tillkommit en högst intressant grotta på ön Levanzo utanför Siciliens västkust och sedan ett par år pågår utgrävningen av boplatsen Angles-sur-Anglin, där den hittills mest magnifika skulpterade frisen håller på att friläggas av Dorothy Garrod och Suzanne de Saint-Mathurin.

Utforskandet av den paleolitiska konsten har framför allt bedrivits av

Abbé Breuil, vars tolkningar och systematiseringar varit normgivande för forskningen inom detta arbetsfält. Breuils utomordentliga skicklighet i att reproducera de gamla målningarna och ristningarna på ett kongenialt sätt, hans oavvisliga krav på exakthet i återgivandet och hans fabulösa förmåga att överblicka det efter hand enorma materialet av *art pariétal* och *art mobilier* har varit grundläggande för all paleolitisk konstforskning. Det är därför utomordentligt glädjande, att han nu vid hög ålder frångått sin gamla plan att fullfölja det vid århundradets början startade monografiska utgivningssättet, som på grund av brist på ekonomiska resurser sedan mer än 30 år varit vilande, och i ett verk sammanfattat det viktigaste om den paleolitiska grottkonsten, »Quatre cents siècles d'art pariétal», 1952, (engelsk upplaga med titeln »Four hundred centuries of cave art»). I detta standardverk på över 400 sidor publiceras i ett utomordentligt tryck det viktigaste materialet, i form av både teckningar och fotografier. I den beledsagande texten presenteras och interpreteras bilderna och läsaren får samtidigt forskningshistoriska glimtar av stort intresse för den yngre generationen, som genom Abbé Breuils livsverk fått helt nya möjligheter att tränga fram till förståelse för detta utomordentligt intressanta forntidsmaterial. Tack vare Breuils vidsträckta kunskaper och självständiga forskningar även över etnografiskt material, blir framställningen emellertid inte inskränkt till en studie över den primitiva konstens ursprung och utveckling utan samtidigt en introduktion i allmän kulturhistoria. Boken har härigenom mycket att ge inte bara åt fackarkeologen med stenåldersintressen, utan också åt varje annan kulturhistoriskt intresserad läsare.

Vid utformandet av sin ovan anmälda bok samarbetade Abbé Breuil med fotografen F. Windels. Redan tidigare har de båda samarbetat, nämligen vid redigeringen av boken om Lascaux, 1949. I utmärkta fotografiska reproduktioner, delvis i färg, ger denna monografi en översikt över Lascauxgrottan, liksom på sin tid Altamira kallad »Forntidens Sixtinska kapell». Med sin utomordentliga materialpresentation och koncisa text, redigerad av Annette Laming, ger denna bok ett överraskande korrekt intryck av Lascaux' praktfullt bevarade målningar och ristningar, även åt en läsare, som icke varit i tillfälle att genom självsyn lära känna grottan.

Det är emellertid inte bara i Frankrike som intresset för den förhistoriska konsten stegrats efter andra världskriget. Förhållandet ter sig likartat i Spanien, Schweiz och Tyskland.

I första delen av det stora översiktsverket »Ars Hispaniae», 1947, ger Martin Almagro en översikt över det spanska materialet. Det är av särskilt intresse att jämföra Almagros interpretation av den paleolitiska konsten med Abbé Breuils, dels därför att Almagro tillhör en yngre generation med en delvis avvikande arkeologisk grundsyn, dels på grund av att Almagros liksom de flesta yngre spanska kollegers inställning till detta material i hög grad är präglad av det i slutet av 1930-talet nytillkomna viktiga *art mobilier*-materialet från Parpalló-grottan, vilket medför ganska väsentliga omdateringar av vissa bildsviter. Största intresse knyter sig emellertid till

Almagros sammanfattande översikt över den levantinska konsten, som han, delvis stödd på nya stratigrafiska fynd (Cueva de Doña Clotilde, Albarracin, Teruel), i motsats till bl. a. Breuil och Obermaier, daterar ner till mesolitisk och neolitisk tid, något som redan Santa Olalla velat göra i sitt »Esquema Paletnológico», 1946. Med utmärkta djuptrycksbilder meddelar Almagro ett delvis nytt material och dessutom en ny uppmätning av den viktiga hällmålningen vid Cogul. Framställningen ger också en översikt över den neolitiska tidens och bronsålderns konst och konsthantverk i Spanien, och i samma band ingår en klar och redig samt välillustrerad översikt över den puniska, grekiska och iberiska konsten av A. Garcia y Bellido.

För läsare som föredrar tyska framför franska, engelska och spanska finns ett nyutkommet översiktsverk, »Kunst der Eiszeit» av H. G. Bandi och J. Maringer, Basel 1952. Verket var ursprungligen planlagt av Hugo Obermaier, men fullföljdes efter hans död av 2 av hans lärjungar, av vilka Bandi är mest känd i svenska fackkretsar, både genom sina paleolitiska studier och genom sitt deltagande i danska eskimåarkeologiska utgrävningar. Beträffande den paleolitiska och den levantinska konsten ger väl denna bok inte så mycket nytt för den som läst Breuil och Almagro. Men texten är vederhäftig och lättläst, och bildmaterialet synnerligen påkostat. Typografiskt hör denna bok till de vackraste och förnämsta som anmälaren haft i sin hand. I fråga om den levantinska konsten äger Bandi en mycket framstående självsyn, tidigare dokumenterad i specialavhandlingar, och även om hans resultat inte nämnvärt avvika från Almagros, besitter dock hans framställning ett förstahandsvärde för forskningen. I slutet av boken finns ett mindre kapitel om arktisk konst d. v. s. hällristningar och hällmålningar i Norge, Norrland och Nordvästryssland. För svenska läsare innebär dessa sidor inga speciella överraskningar, men det är dock tacknämligt, att vårt nordiska material indragits i diskussionen och på ett tilltalande sätt presenterats för den kontinentala publiken.

Om sålunda de fyra ovannämnda verken med glädje kan rekommenderas för en svensk publik, måste man lika bestämt avråda från att slösa pengar på H. Kühn: »Die Felsbilder Europas», 1952. Boken omfattar paleolitisk konst, levantinsk konst, de naturhärmande skandinaviska hällristningarna, neolitisk konst i Spanien, Portugal, Italien, Frankrike, Irland och Tyskland, symboliska bronsåldershällristningar i Sverige, Norge och Ryssland och är genomgående ett hopkok på Kühns äldre publikationer och andra kollegers arbeten, kryddat med kulturfilosofiska anmärkningar, moderna konsthistoriska jämförelser och Goethecitat. Bildmaterialet är delvis bra, delvis uselt och framför allt beklagar man Kühns sätt att efter publikationer rita om bildframställningar, som han aldrig sett i verkligheten. 1929 utgav Kühn översiktsverket »Kunst und Kultur der Vorzeit Europas, I, Das Paleoliticum», vilket i första hand var ett ärligt försök att sammanfatta den då svåröverskådliga paleolitiska konsten. Senare har han i en rad skrifter försökt att på egen hand tolka arkeologiskt material och då har också bristerna i hans vetenskapliga utbildning alltmer kommit till synes. Särskilt markant är

detta i »Auf den Spuren des Eiszeitmenschen», 1950. Det är ju alldeles självfallet, att en person, som saknar arkeologisk träning, lätt hamnar i fallgropar, när han försöker ge sig in i forskningens mest svårtillgängliga fält, men man häpnar rätt ofta över hans okunnighet ifråga om rent elementära ting; ett exempel: inte ens en konsthistoriker borde söka inbilla sin läsekrets att Ursus arctos är det latinska namnet på isbjörn och att denna levt i Pyrenéerna under istiden! Det vore synd om böcker sådana som Kühns skulle avskräcka folk från att söka lära känna den förhistoriska konstens fascinerande värld.

Carl-Axel Althin

HANS HILDEBRAND, *Sveriges Medeltid IV*. Register utgivet av Sven Tunberg genom Carl von Holten och Herman Schück, 1953, 124 s. Pris 25 kronor.

Utgivningen av Hans Hildebrands stora verk Sveriges medeltid sträckte sig över en tid av nära 25 år (1879—1903) dock med en paus under åren 1885 (II: 2) — 94 (I: 6). Enligt häftesomslagen var boken ursprungligen planerad att omfatta fyra delar i 10 böcker. Blott tre delar utkom fördelade i fem böcker och dessutom gjordes den ändringen, att bok 5, kyrkan, som skulle ingått i del II, kom ensam att bilda del III. Det område, som förblev obehandlat var alltså böckerna 6: litteratur och vetenskap, bok 7: konsten, bok 8: nöd, barmhärtighet och föreningsväsen, bok 9: lag och hävd, bok 10: medeltidens världsåskådning.[1] Enligt Bengt Hildebrands biografi över Hans Hildebrand (Scandia 1943, s. 139) skall femte (bör vara sjätte) boken så pass ha påbörjats att en del satts på tryckeriet.

Trots sitt ofullbordade skick har Hans Hildebrands verk blivit grundläggande för den kultur- och konsthistoriska forskningen rörande svensk medeltid. Samtida recensioner visa klart, att man tidigt insåg arbetets stora betydelse.[2] Djurklou påpekade emellertid i en anmälan i Historisk Tidskrift 1895, översikter och granskningar s. 34, behovet av ett fullständigt register. Nu, 50 år efter verkets publicering, har denna önskan uppfyllts och ett

[1] *Carl G. Laurin* ger i Minnen 1888—1898 (1930) s. 312 en glimt av de bekymmer, som den långsamma utgivningen förorsakar förlaget.

[2] I Nordisk Tidskrift 1881 s. 576 ff förekommer en intressant recension undertecknad med ett kors, där verket granskas på samma gång (s. 569 ff) som ett annat klassiskt kulturhistoriskt arbete, Troels Lunds Dagligt liv i Norden i det sextende Aarhundrede. Troels Lunds esprit och begåvning får visserligen här ett markerat erkännande men samtidigt utsättes han för en ställvis ganska skarp kritik. Recensenten (enligt Letterstedtska Föreningens hos riksarkivarie Ingvar Andersson förvarade räkenskaper dolde sig bakom krysset ingen mindre än Hans Forssell), har tydligt mera till övers för Hildebrand, vars arbete får starkt erkännande samtidigt som den erfarne kameralistiske forskaren gör några värdefulla detaljpåpekanden. Intressant är att läsa Forsells på samma gång negativa och positiva hållning gentemot den framträngande kulturhistoriska vetenskapen.

person-, ort- och sakregister föreligger, för vilket forskningen har stor anledning att vara tacksam. Utgivaren har med några ord karakteriserat registrets behövlighet och svårigheterna vid dess utarbetande: »Överväldigande innehållsrikt har det utan all fråga varit och är fortfarande en guldgruva för vår kännedom på den medeltida historiens vidsträckta område. Men denna gruva är svårarbetad. Den grundlärde författaren har trotsat alla regler om disposition och systematik, och det oerhörda stoffet är presenterat efter högst växlande och tillfälliga synpunkter. Och alla slags register i egentlig mening saknas.» Han fortsätter: »Av ekonomiska skäl måste dessa register bliva så kortfattade och koncisa som möjligt; utöver de allra viktigaste upplysningarna kunde man ej komma, någon teknisk fulländning kunde ej eftersträvas.» Här hade man behövt en något utförligare precisering beträffande principerna för begränsningen. Ett register får man knappast någon riktig uppfattning om, förrän efter att ha begagnat det under lång tid. Några stickprover ha emellertid övertygat om Hildebrandsregistrets pålitlighet. En och annan inadvertens har dock antecknats. Sålunda har recensenten ej kunnat finna »mynt, tyska (brakteater)» omnämnda på registrets beläggställen I, 589 f, 592. Sidhänvisningen för Lübeck som myntort bör vara I, 829 och gotlandsmynt II, 375 bör vara livländskt mynt.

Nils Ludvig Rasmusson

NOTES AND REVIEWS

Dating of the Fjärrestad Arrow-head. Bengt Salomonsson considers from various aspects Lili Kaelas' dating of the English beaker culture (Fornvännen 1952: 3) and its connections with South Scandinavia. The authoress had based her assumptions on the discovery, in 1907, of an arrow-head with tang and barbs in the Fjärrestad passage-grave. Salomonsson points out that, apart from several loose finds of arrow-heads, at least one closed find had been made in Central Germany, at Neuses, in which an arrow-head with tang and barbs had been uncovered together with the beaker type so usual there.

A Snake's Head Ring from Alingsås. Eric Oxenstierna comments on a snake's head ring of gold, which is reproduced on a map of Alingsås drawn in 1761 (Fig. 1). The ring exhibits a strong resemblance to various finger-rings from the Iron Age with similar decoration. A note on the map indicates the location of the ring and this enables the author to trace its movements from the time when it ceased to belong to Jonas Alströmer and became incorporated in the art collections of Karl Gustav Tessin.

Pilgrim's Badges from Wilsnack in the Monastery Ruins of Alvastra. Rune Norberg draws attention to two coin-like signs of lead (Figs. 1—2) which were discovered during the excavation of the monastery ruins of Alvastra, the oldest Cistercian monastery in Sweden. The two signs are fragments of two different pilgrim's badges from Wilsnack in Mark Brandenburg, which in 1383 was, as we know, the scene of the famous miracle of the three bleeding hosts in the smoking ruins of the church. The original appearance of the badges is illustrated in Figs. 3 and 4. One badge (Fig. 1) bears traces of red (vermilion) paint. The three wafers also appear on a limestone sign-post near Lübeck. This was erected after 1436 and is particularly interesting because it is in the shape of a ring cross; it is of Gotland limestone and was no doubt made in Gotland. Pilgrim's badges from Wilsnack have not been found in Sweden before, but we have documentary evidence to show that many pilgrimages were made to that place.

Medieval Profane Culture in the Study Section of the Museum of National Antiquities. Monica Rydbeck describes the new study section arranged by the Medieval Department of the Museum of National Antiquities for dated finds from Sweden's medieval castles, monasteries and towns. The section is systematically arranged, not with regard to the aesthetic effect; its purpose is essentially practical and didactic.

A Brief Report on the Swedish Archaeological Expedition to India. Hanna Rydh describes in brief the results of the Swedish excavations at Rung Mahal in the state of Rajasthan. The site is located in a desert area in the northern part of the former Indian state of Bikaner. The excavations represent mainly the so-called Kushan period, which embraces the first centuries A. D., and an early part of the succeeding Gupta period. The pottery from Rung Mahal indicate a high standard. Vessels of a light red colour with graceful floral motifs painted in black are frequent. With regard to design but not to ware they exhibit no doubt similarities to the earlier Mohenjo-Daro pottery.

Middle Ages Congress in Spain. Wilhelm Holmqvist and Erik B. Lundberg give an account of the Congress held in Spain in the autumn of 1953. The chief subject of study was the history of the art and culture of the 1st millenium. In view of the many treasures of art and culture which Spain possesses from that period, interest was mainly centred on the Visigothic and Mozarabic monuments still preserved primarily in the north and north-west of Spain in the provinces of Navarre, Old Castile, León and Galicia.

A Measuring Table for Archaeological Fieldwork. Erik Nylén presents a work-table for plane-table surveying in connection with archaeological excavations. This was tested at the Vallhagar excavations in Gotland in 1946—48. The measuring method is based on the alidade-rule principle and the actual apparatus is very simple to make.

The Transactions of the Royal Academy of Letters, History and Antiquities: New Series. The Academy's Transactions will in future be divided into the following three series, each with its own numeration: Antiquarian Series, Historical Series and Philosophical-Philological Series. The existing form of the Transactions will be continued up to No. 90. The earlier series known as Antiquarian Studies and Historical Studies will at the same time be replaced by Antiquarian Record and Historical Record; in these each contribution will be published separately as a booklet and not collectively, as hitherto, as a Part.

Some New Books on Prehistoric Art. Carl Axel Althin compares some recent publications on prehistoric art dealing with the new finds at Lascaux, Angles-sur-Anglin and Levanzo. The author particularly recommends the excellent works of H. Breuil, M. Almagro, F. Windels and H. G. Bandi, but considers H. Kühn's book to be both careless and unscientific.

Nils Ludvig Rasmusson reviews an index compiled by S. Tunberg. As Part IV this index completes the comprehensive work on the Middle Ages of Sweden published by Hans Hildebrand from 1879—1903.

LITTERATUR OCH KRITIK

HELMER TEGENGREN: *En utdöd lappkultur i Kemi lappmark. Studier i Nordfinlands kolonisationshistoria.* Acta Academiae Aboensis. Humaniora XIX. 4. Åbo 1952.

Under de senaste åren har Norrlands arkeologi trätt mer och mer i förgrunden; dock har materialet ännu blott stickprovsvis publicerats. För Norges vidkommande är förhållandet analogt beträffande Finnmarken. Där har emellertid det hittills påträffade materialet i stor utsträckning publicerats. Även nordöstra Fennoskandia tycks ha haft en lika intensiv stenåldersbebyggelse som den, vilken påvisats i nordvästra delen.

Den oerhörda mängd fornfynd, som gjorts i Norrland, Finnmarken och nordliga Finland verkar förbluffande på den, som är van att se åtminstone neolitikum ur sydskandinavisk synvinkel. Överallt där fångstmöjligheter funnits synes stenåldersmänniskor ha dragit fram. Och att det ej varit människor, som levat i undanskymd isolering har senast visats i Beckers uppsats i Acta Archaeologica XXIII: »Die Nordschwedischen Flintdepots», även om de vittspännande materialkonklusionerna kanske kan modereras på vissa punkter. Med tanke på ett gravfynd, som gjordes sommaren 1953 i Karlebotn, synes det mig ej omöjligt, att det trepanerade kraniet från Nyelvboplatsen vid Varangerfjorden tillhört en människa från sydskandinaviens neolitikum, vilken slutat sitt liv här uppe. Men bronsåldersfynd vid Tanaälv, Storkågefyndet, skattefyndet från Laxefjord och kvinnograven från Ekkerøy visa att det ej bara var under ett neolitiskt klimatoptimum, som det nordliga Fennoskandia hyste människor med kulturkontakter mot söder, öster och väster.

Vilka voro nordskandinaviens första invånare? Frågan har diskuterats länge och utan slutgiltig lösning. Att det fanns folk här uppe, som under neolitikum hade kontakt med sydskandinaviens kulturområden, torde dock vara ganska visst. Men vad var det, som föranledde denna kontakt och hur skedde den? Ett klarläggande av dessa frågor är givetvis bindande för just denna kontakt, som uppstått under speciella geografiska, sociologiska och politiska förhållanden. Men även ur allmänarkeologisk synpunkt äro de av största intresse, då de i sig innesluta problemställningar, som kunna gälla vid tolkandet av andra etniska förskjutningar, återspeglade i förmålsformernas spridningsområden.

Tyvärr är det mycket sällan, som vi utan skriftliga källor eller muntliga traditioner verkligen kunna påvisa en folkförflyttning och vad som sker, när t. ex. ett åkerbruksfolk tränger in i ett område, som behärskas av en

fiske- och jaktkultur. Vi ha rikt material från moderna kulturfolks expansioner, men när det gäller förskjutningar där bägge parterna äro tämligen opåverkade av »eldvapenskultur», äro vi mycket dåligt underrättade, i synnerhet när det gäller vårt eget kulturområde.

Professorn vid Åbo akademi, Helmer Tegengren, har i boken »En utdöd lappkultur i Kemi lappmark» givit en ytterst värdefull utredning av mötet mellan en fångstkultur och en svedjebrukskultur samt de konsekvenser detta förde med sig. I Kemi lappmark levde lapparna tämligen opåverkade av omgivande kulturer ända till slutet av 1500-talet, då bl. a. karelska svedjebönder började tränga in på deras områden. I slutet av 1700-talet var den lapska kulturen förintad. Men redan under de sista decennierna av 1500-talet hade lapparnas existensvillkor något förändrats genom den kraftiga ökningen av skinnhandeln, som förorsakades av engelsmännens upptäckt av Dvinas mynning. Djurstammen i det viltrika området förändrade karaktär på grund av den intensiva jakten. Dyrbarare skinn blevo svåråtkomliga, vilket hade försörjningssvårigheter till följd för lapparna.

Kulturväxlingen i Kemi lappmark torde så vitt anmälaren vet vara den enda »primitiva» kulturväxling i Norden, som kan följas i alla sina faser. På västnordiskt område hade lapparna tydligen redan i förhistorisk tid övergått till rennomadism under inflytande av bondekulturens fäboddrift och mjölkhushållning.

I Kemi lappmark levde befolkningen enbart på fångst. Hos dem var renjakten, bäverfångsten och fisket de förnämsta inkomstkällorna. Denna jaktkultur förintades som nämnts av svedjebrukets inträngande. Man känner gång på gång vid läsningen av Tegengrens arbete lust att draga paralleller med det »landnam» i Danmarks stenålder, som Iversen (i Landnam i Danmarks Stenalder, Köpenhamn 1941) skisserat och man tycker sig bättre förstå den blandning av bondekultur och fångstkultur, som kan spåras i t. ex. Siretorp, Möllehusen och Jonstorp.

»Dramat» börjar rullas upp vid mitten av 1500-talet, vid den tid då kronan berövade birkarlarna deras urgamla skatterätt. Det är framförallt fogderäkenskaper och tingsprotokoll, som ger materialet. Skinnuppbörden visar först en god tillgång på skinn av olika slag; dyrbarast voro mård- och bäverskinnen.

Mantalen i de nio byarna inom Kemi lappmark höllo sig ganska konstanta under 1500-talets senare del. »Byarnas relativa oförändrade storlek var väl till en viss grad beroende av de tillgångar på näringsmedel, som stodo tillbuds inom det för byns familjer förbehållna jakt- och fiskeområdet. För att icke nedpressa existensvillkoren eller riskera den naturliga balansen mellan behov och tillgångar hölls befolkningstalet relativt konstant synbarligen medelst en medveten barnbegränsning» (s. 33). Detta synes ha varit fallet även inom svenska och norska lappmarken. Dock visar norska Finnmarken en mycket stark ökning under åren 1650—1750, vilket »synes i lika hög grad bero av naturlig folkökning som av inflyttning» (s. 78). I Kemi lappmark tyder en bydelning på att man ej lyckats hålla befolkningsantalet

konstant. Byarnas storlek tycks enligt Tegengren hänga samman med jaktlagens storlek vid vildrensfångsten. »Jaktlagen omfattade i slutet av 1700-talet 8, 10 à 12 man. Dessa tal korrespondera på ett slående sätt med medeltalet lappar i de här behandlade lappbyarna under 1500-talet» (s. 34). Bonden som jägare utnyttjar fångstfolkets lärdomar.

Renarnas vandringsvägar synes ha varit avgörande för byarnas i Kemi lappmark placering i terrängen. Varje by hade sålunda sina bestämda jaktmarker, där det viktigaste villebrådet, renen, under bestämda tider uppenbarade sig. Där gavs även tillfälle till jakt på annat villebråd. »Man kan därför tänka sig att ej ens männen i äldsta tider för renjaktens skull voro tvungna att avlägsna sig allt för långa sträckor från byn» (s. 16). Varje byområde genomlöptes av ett flodsystem. Dock tvingades man i flera byar till relativt långa förflyttningar för fiskets skull, när ej hemmavattnen gåvo tillräckligt utbyte. I dessa fall uppstodo särskilda sommarboplatser, främst vid Kemi träsk.

Tegengren har på s. 127 gjort en tabellarisk »rekonstruktion av de forna Kemilapparnas arbetsår». Det uppvisar en rytm, som i huvuddrag ger »en bild av detta folks liv kanske redan under förhistorisk tid». Från mitten av juni till slutet av juli fiskade lapparna i Kemi träsk. Lapparnas vinterby stod då tom. Från slutet av juli till slutet av november pågick vildrensjakten. Under denna tid hade lappen flyttat tillbaka till vinterbyn, där kvinnor och barn samt åldringar bodde tills utflyttningen till sommarens fiskelägen skedde. Under tiden november till januari idkade man bäverfångst. Under denna tid och i februari vistades alla lapparna i vinterbyn. I februari var marknad, ting och skatteuppbörd. (Jämför den uppsaliensiska distingsmarknaden i februari.) Från slutet av februari till början av maj pågick jakt i drevlag.

Att lapparna levat inom ett tämligen begränsat »livsrum» innebär dock ej att de varit isolerade och utan kontakt med yttervärlden. På grund av sin rikedom på vilt var området under medeltiden en handelsfaktor av betydelse, som vid Nöteborgsfreden 1323 stannat utanför den svenska riksgränsen. Man har antagit att birkarlarna, som behärskade Tornedalen redan på 1100-talet, bestämt gräns mot Kemi lappmark med karelarna, vilka närmast beskattade Kemilapparna. Likaledes vittna Kemilapparnas handelsfärder upp till bl. a. Vadsö och Tana, att de åtminstone i nyare tid ej drogo sig för längre färder i handelssyfte.

Säkerligen ha Kemilapparna också haft kontakt med hamnarna vid Vita Havet redan på Ottars tid. De viktigaste vattenvägarna inom Kemi lappmark ledde nämligen till det nordryska handelsområdet, vilket under nyare tid fick så stor betydelse för handeln med England och Nederländerna (Tegengren s. 25).

Det har antagits att Ottars färd till Bjarmarland ingick som ett led i en handelsroute driven av de norska stormän, som bodde i Lofotenområdet. (Bl. a. O. A. Johnsson, Finnmarkens Politiske Historie. Kristiania 1932, s. 15 f.) Denna handelsroute ter sig naturligare, om man ser den i ett större samman-

hang. Enligt anmälarens mening torde detta norska handelsföretag ha drivits i medvetet kokurrenssyfte med de östskandinaviska handelsmän, som hämtade skinnvaror söder och väster om det östfennoskandiska skogsområdet. Även skulle jag vilja antaga att Vardöhus anlagts redan under vikingatiden som stöd för denna handelsroute. Visserligen omtalas det såsom grundlagt omkring 1300, men vikingagravfynd visa att platsen varit bebyggd åtminstone vid vikingatidens slut.

Under de förhållanden, som ovan relaterats, levde Kemilapparna tydligen relativt ostörda, trots den genom handelsexpansionen minskade vilttillgången, ända till slutet av 1500-talet. Då börja finska kolonister tränga in i Kemiområdet, som mot slutet av 1700-talet är helt utplånat som jaktområde för fångstfolk.

Skadeverkningarna tycks ha gjort sig gällande ganska snabbt. Utvecklingen sammanfattas sålunda av Tegengren. »Finnarnas svedjande och lapparnas vildrensjakt kunde inte utövas inom samma områden. Vildrenen fördrevs också av nybyggarnas extensiva boskapsskötsel, som småningom efterträdde svedjebruket. Det skygga villebrådet trivdes ej i närheten av nybyggarnas i skogarna och på myrarna betande kreatur, vilkas spillning och urin voro tillräckliga att skrämma det. Lapparna tvungos att retirera mot norr eller byta levnadssätt. Valde de den senare utvägen ledde denna småningom till att de två etniska grupperna smälte samman. Då lapparna blevo bofasta nybyggare och vildrensstammen krympte samman, stodo åter stora områden av den forna lappmarken outnyttjade, vilket i sin tur ledde till nya inflyttningar, men denna gång av lappar med betydande tamrenshjordar, som kunde utnyttja de forna vildrensmarkerna» (s. 57). Förhållandena ha ej motsvarighet på svensk botten, där svedjebruket varit mindre allmänt och i stället mjölkhushållningen med sin fäboddrift varit dominerande. Därför böra relationerna mellan lappar och bondebefolkningen i Sverige ha ställt sig annorlunda. Tegengren sammanfattar förhållandena: »Liksom det under 1700-talet för kemilapparna blev en nödvändighet att lämna sina ursprungliga näringsfång och antingen fly undan nybyggarna eller själva övergå till att upptaga åker och äng, synes det på ett tidigare stadium ha blivit nödvändigt för lapparna inom de svenska och norska lappmarkerna att övertaga nordbornas mjölkkultur och utveckla den efter sina behov och möjligheter» (s. 231).

Av stort intresse ur arkeologisk synpunkt är kapitlet om renfångst, bäverfångst och fiske med ingående utredningar om olika fångstmetoder. Trakterna kring Kemi och Enare voro tydligen bland de bäverrikaste i Norden. För en arkeolog inställer sig frågan om inte Rovaniemihackorna, som ha sin intensivaste spridning just i dessa trakter, kan ha använts i samband med fångst av något slag. Inga av de fångstmetoder, som Tegengren berör, synas dock kunna sättas i samband med Rovaniemihackan.

Tegengren har även gjort en utredning av lapparnas och vildrenarnas utbredning. Han anser att såväl lappar som vildren funnits ända ned till Finska Viken. Vad Sverige beträffar fanns vildrenen till början av 1700-talet

ända ned till Ljungan. Några uppgifter om vildrenens utbredning i Sverige före denna tid ingår tyvärr ej i Tegengrens arbete. Frågan huruvida lappar och renar funnits ända ned till mellersta Sverige under slutet av järnåldern, står ännu öppen. Men som en kuriositet vill anmälaren i detta sammanhang framdraga två exempel på att lappar och renar åtminstone under 1600-talet fanns därstädes. Dels omtalar Gyllenius i sin dagbok (Petrus Magni Gyllenii dagbok 1622—1667, utg. av finska statsarkivet genom R. Hausen, Helsingfors 1882 s. 32) att han sett lappar och renar i södra Värmland, dels avbildar Dalberg i Suecia Antiqua lappar med renar på sticket över Hedemora. I bägge dessa fall gäller det givetvis tamrenar.

För en arkeolog bjuder Tegengrens bok en fascinerande och tankeväckande läsning. Dock erfar man en viss beklämning, då man betänker hur många faktorer som spelat in bara vid detta speciella områdes kulturväxling. Man hade nämligen, om det gällt att enbart med arkeologiskt material förklara de olika fasernas relationskedjor endast kunnat nå mycket få fakta. Handel och jordhunger är här de direkt drivande krafterna. Inom ett annat område skulle kanske andra faktorer ha spelat in. Men ett står klart nämligen att skinnhandeln måste ha haft enorm betydelse för hela Nordens handelssfär under forntiden. Ju mer utpräglad bondebygden blev i sydskandinavien, dess intensivare torde jakten och skinnhandeln ha bedrivits i norra Fennoskandia.

Hans Christiansson

NOTES AND REVIEWS

An Interesting Stone Age Find from Hälsingland. Lili Kaelas comments on a stone implement sent to the Museum of National Antiquities for age determination. The unusual shape, which is without counterpart and is a contamination of two known types of objects, a so-called pick-axe and an axe, causes the authoress to date the implement to the Neolithicum.

Some Prehistoric Stirrups from Uppland. Anne-Beate Jonsson publishes some Swedish finds of stirrups, primarily from Uppland, where Sweden's oldest types of stirrups have been discovered (Vendel, boat-grave III, Fig. 1). It seems likely that the stirrup was first used during the centuries immediately preceding the birth of Christ by some of the Asiatic nomad tribes of the steppes. The frequent finds of stirrups in Uppland may perhaps indicate that the settlers there were more equestrian than other Swedes.

Swedish Finds of Hypocaust Slabs from the Middle Ages. In 1950 I. Anderson published in this periodical an account of a medieval hot-air stove of hypocaust type from the so-called Bishop's House at Vadstena, dated 1473. Stoves of that kind were covered with limestone or brick slabs perforated with characteristic circular holes for the passage of the hot air. Harald Wideen now presents other similar finds (Figs. 1—7), one of which (Fig. 5) is valuable in providing a date for these stoves; for it was presumably converted into a grave cover during the later Middle Ages.

Birch-bark Letters. Ture Arne draws attention to several finds of letters inscribed on birch-bark. These were recently discovered in different find layers from the Middle Ages (c. 1100—1500) in archaeological explorations in the old town of Novgorod on the river Volkhov. Most of these letters are of private nature and deal with the fur trade, feudal taxation in the late 15th century and other such matters.

Hans Christiansson reviews *H. Tegengren*'s work »*An Extinct Lapp Culture in Kemi Lappmark*», which describes the impact between a hunter-fisher culture and a forest-clearing culture. The population of Kemi lappmark lived by hunting and fishing alone, and remained comparatively unaffected by surrounding cultures until the end of the 16th century, when Carelian and other farmers began to encroach upon their territory. By the end of the 18th century the Lapp culture was destroyed.

LITTERATUR OCH KRITIK

ANDERS BUGGE, NORSKE STAVKIRKER, DREYERS, OSLO

Norges medeltidskonst är icke obekant. Harry Fett har i en livsgärning lagt den klar för oss. Andreas Lindblom och Aron Andersson ha från svensk sida fördjupat vår kunskap. Härtill kommer det nuvarande ledarenamnet i Norges äldre konsthistoria, Oslo-professorn Anders Bugge, välkänd i den svenska fackkamratkretsen genom sitt intresse även för östskandinavien och sina studieresor till Gotland och till andra svenska konstcentraler. Hans nya bok handlar om Norges stavkyrkor. Genom den monumentala illustrationen och den suggestiva texten får man en god föreställning om denna enastående konstart som växte i sitt trämaterial medan hela Europa byggde stenkatedraler. Av sådan europeisk gotikstil ser man icke en aning i norska landsbygdens träkyrkor, vilkas uppåtstigande djärvhet är mera lika kinesiska tempel än europeiska helgedomar! På elva- och tolvhundratalen växte det kring stavkyrkoportalerna en tropisk rikedom av skuren ornamentik med slingor, hjältesagor och en mängd drakar. Man kan väl förstå att Bugge icke anger någon utländsk inspirationskälla för dessa former, deras norska fullkomliga egenart tycks vara sig själv nog. Likväl vore det rättvist att minnas — åtminstone för 1130—70-talen — att Norges dåtida metropolitankyrka (liksom Danmarks och Sveriges) var den danska Lunda-dômen, och jag menar det är ofrånkomligt, att de trolska stavkyrkoportaler, som innefattas av två kolonner, vars kapitäl krönas av var sitt lejonartade underdjur som ofta vridit sin bakdel två gånger runt — att, säger jag, dessa ingångar med sina djur äro barn av Lunda-dômens nordportal och ursprungliga västportal med dess kapitäl-lejon. Det förefaller mig ofrånkomligt att man bör grunda en datering i Norge därpå — eljest saknas dessvärre alla konkreta årtal. Borgund stavkirke, där även den geometriska bandornamentiken har någon likhet med Lunda-skolan (t. ex. Hablingbo gamla nordportal på Gotland), skulle då få skäl för en datering till omkring 1150 eller något därefter. Bugges illustrering med datering av Lom stavkirke med stildrag lika Borgund visar vår i denna punkt lyckliga enighet. Bugge behandlar också, mera översiktligt, skulptur och målning i interiörerna. Bland detaljer i Hegge stavkirke avbildar han ett trollhuvud som i sin härliga galenskap är jämngott med en Picasso. Ytterst märkvärdig är hans Rennebu portal med kolonnerna krönta av skäggiga manshuvuden ur vars munnar slingrande band (ormar?) utgå, den dateras »tidigt 1100-tal» och syns också mig, på grund av att lundensiska motiv saknas, vara »præ-lundensisk». Förgäves söker man däri kristna symboler! — Bugges bok är i sanning lika mycket en rolig läsning som ett präktigt stycke ny norsk konstvetenskap. Jag lyckönskar honom och hans läsare.

Johnny Roosval

NOTES AND REVIEWS

A Find from Norrby in Vårfrukyrka Parish, Uppland. Andreas Oldeberg presents some objects belonging to an earlier find which has been stored in the Museum of National Antiquities since 1875. These objects comprise fragments of a bronze blade, an arrow-head of bone, an axe of horn and a stone ball. Arrow-heads of bone of this type were not previously known from the Bronze Age in Sweden.

Horsemen and Deer on Scandinavian Gravestones. Eric Oxenstierna presents a number of Scandinavian gravestones from the time preceding the Viking raids which exhibit certain symbols connected with the journey of the deceased to the kingdom of death. Here, for instance, are the horseman and his dogs (Figs. 1-3), probably the dead man himself on his way to the next world. Here is the deer (Fig. 4), probably a reference to the idea that the deer shows the way to the next world, and here is the stallion baiting too, a symbol of the jousting which took place at the interment of the deceased.

Johnny Roosval reviews a recent book by Professor Anders Bugge of Oslo on the stave churches of Norway. With its magnificent illustrations and vividly descriptive text, this work gives a realistic idea of a unique form of artistic expression which produced temples of wood while all the rest of Europe built cathedrals of stone. The reviewer indicates, however, certain affinities between the richly ornamented porches of the 12th and 13th century stave churches and the north (originally west) porch of Lund Cathedral with its lion capitals. He believes that these could be used as a basis for dating and remarks that it should be borne in mind that from c. 1130-80 the Cathedral of Lund was the metropolitan church of Norway (as also of Denmark and Sweden).

English summaries of the *official inquiry on Mälsåker Hall* and the *official inquiry into the organization of regional inspectors of antiquities,* the Swedish text of which appears under the heading »Aktuellt» on p. 333, will be found on pp. 334 and 341 respectively.

BIBLIOGRAFISKA MEDDELANDEN

FRÅN

KUNGL. VITTERHETS-, HISTORIE- OCH ANTIKVITETS AKADEMIENS BIBLIOTEK

Av Maja Lundqvist

Tidskrifter och samlingsverk inkomna under tiden 1/7 1953—30/6 1954

Acta archaeologica. 23, 1952: T. J. Arne, Die Warägerfrage und die sowjetrussische Forschung. — C. J. Becker, Die nordschwedischen Flintdepots. Ein Beitrag zur Geschichte des neolithischen Fernhandels in Skandinavien. — M.-L. Buhl, Antiquities from Djerabis in Syria. — H. Helbæk, Spelt (Triticum spelta L.) in bronze age Denmark. — Preserved apples and Panicum in the prehistoric site at Nörre Sandegaard in Bornholm. — Th. Mathiassen, An amber elk head from Zealand. — C.-A. Moberg, Between La Tène II and III. Studies on the fundamental relative chronology. — Über die Rahmenverzierung der Goldbrakteaten. — J. Neustupný, Polissoirs néolithiques en os. — Th. Ramskou, Découverte nouvelle de signes cupelliformes et de roues solaires dans des tombeaux de l'âge du bronze. — P. J. Riis, An Augustan altar from Tarentum. — The pedigree of some Heracles figures from Tarsus. — A. Äyräpää, Estnische Bootäxte.

Arkiv för nordisk filologi. Bd 68, 1953: F. Genzmer, Haben die Germanen vergiftete Schwerter verwendet? — V. Kiil, Rune-rimet på Straumsbrynet. — K. G. Ljunggren, Ordet nytiabol och sydsvenskt fäbodväsen under medeltiden. — L. Wolff, Rec. av E. Schwarz, Goten, Nordgermanen, Angelsachsen.

Nordisk numismatisk unions Medlemsblad. 1952: G. Galster, Holger Danskes jeton. — F. Lindahl, Undersögelserne på Hjelm. — **1953:** K. Eldjárn, Et nyt sölvfund på Island. — A. Ernst, Nyere fund af mönter fra Danmark og hertugdömmerne.

Nordisk numismatisk årsskrift, 1951. (tr. 1953): G. Galster, De nordiske guldbrakteater. En anmeldelse. — Karolingiske mönter fundne i Danmark. — »Der Rest ist gut». — H. Holst, Nye bidrag till belysning av Honfunnets mynter. — B. Helmfrid, Norrköpings myntmästare. — A. Platbarzdis, Myntsedlarna 1716 och 1717. — S. Wallin, Henry de la Vallée och Carl X Gustafs begravningspenningar. — H. Wideen, Karlsteen, Hedlinger och grafiken. — — Årsberättelser [från myntkabinett och myntverk i de nordiska länderna år 1950.]

The Scandinavian economic history review. I: 1. 1953: S. Bolin, Mohammed, Charlemagne and Ruric.

Antikvariska studier. 5. (K. Vitt. Hist. och Ant. Akademiens Handlingar, 83.), 1953: L. Kaelas, Den äldre megalitkeramiken under mellan-neolitikum i Sverige. — A. Andersson, St. Mikael i Haverö, ett rhenländskt arbete. — M. Stenberger & P. Berghaus. Der Schatz von Sigsarve. 1. Fundbeschreibung. 2. Münzenverzeichnis. — O. Rydbeck, Lundensiska stenhuggarmärken.

Bjärebygden. Bjäre härads hembygdsförenings jubileumsårsbok 1953: M. Strömberg, Vapen och verktyg från Bjärebygdens forntid. — E. J. Söderman, Fornminnen i Bjäre härad.

Blekingeboken. 1953: O. Walde, Abraham Hülphers resa genom Blekinge 1759. — R. Thomasson, Vitasten. — A. Hammelin, Ett par offerstenar i Sörby, Ronneby socken och Saltäng, Förkärla socken. — Bronsåldersrösen på Hamrabacken och Målaberget. — **1954:** A. Hammelin, Myrbacken vid Påtorp. Två forngravar. — Gamla bron vid Vieryd. Ett restaurerat fornminne. — B. Wilhsson, Kristianopelundersökningar 1953. — I. Atterman, Stentoftenstenen. Kommentar till ett dateringsförsök.

Bygd och natur. 1953: 3: C. J. Lamm, Magasinerad konst.

Credo. Katolsk tidskrift. 1953: 5: R. Wehner SJ, Clairvaux—Alvastra—Vadstena.

Ethnos. (Statens etnografiska museum, Stockholm). 1953: 3—4: J. Granlund, Birdskin caps. A cultural element of the arctic and northern countries.

Fataburen. 1954: B. Hillgren, Mästaren till Hammarsvallsmålningarna. — K. Holmquist, Ett silverskrin från stormaktstiden.

Från bergslag och bondebygd. 1923: K. E. Sahlström, Närkes domarringar. — B. Waldén, Olof den helige, Jarl Sigtrygg och Johan Göstaf Hallman. — G. Hazelius Berg, Ett Kägleholmsinventarium från 1554. — T. O:son Nordberg, Magnus Gabriel De la Gardies Kägleholm. — B. Laquist, Från hedning till kristen.

Från Borås och de sju häraderna. 1954: S. Tunberg, Sjuhäradsbygden. — E. Carlson, Om kyrkdukar och andra dukar.

Från bygd och vildmark i Lappland och Västerbotten. 1950: N. E. Anrup, Bilderna berätta. Legender illustrerade i Lulestiftets kyrkor. — R. Åström, Helig skrud och liturgiska färger. — A. Lindström, Våra kyrkklockor. Några uppgifter och data. 4. — **1951:** E. Milles, Två kyrkor. Dorotea kyrka och Töre kyrka. — H. Berlin, En lappmarkskyrkas öden genom ett och ett halft sekel. [Lycksele]. — A. Lindström, Våra kyrkklockor. 5.

Från ådalar och fjäll. Härnösands stifts julbok, 1953: G. Smedberg, Sägenkyrkorna i Lockne.

Föreningen Gamla Christianstad, Årsskrift 1953: Th. Andersson, Kristianstads äldsta rådhus. En byggnadshistorisk studie. — S. Nordenskjöld, Gravvården utanför kyrkan.

Geologiska föreningens i Stockholm Förhandlingar. 1954: 2: E. de Geer, Skandinaviens geokronologi.

Gotländskt arkiv. 1953: W. Krause, En vikingafärd genom Djneprforsarna. Efter runinskriften på Pilgårdsstenen. — R. Norberg, Gothemsaposteln — ett Vadstena-

arbete från omkring 1470. — N. Söderberg, Studier över Valdemarståget. — G. Arwidsson, En fotografisk inventering av äldre byggnader. — V. Johansson, Gotländsk bibliografi 1951.

Göteborgs historiska museum. Årstryck 1953 (tr. 1954): Historiska museet med myntkabinettet och militärmuseet på Skansen Kronan. Berättelse för 1952. — Å. Setterwall, »Kronhustapeten». — H. Wideen, En bronshäst från medeltiden. — G. Clemensson, Kristine kyrkas i Göteborg äldsta tornspira. — M. Kjellin, Ett handelspalats i 1700-talets Göteborg. Sahlgrenska huset. Norra Hamngatan 14. Byggnadshistoria.

Handlingar angående Villands härad. 11, 1954: M. Strömberg, Vikingatiden i Villands härad. — C. Olofson, Högkorsbygget i Åhus kyrka år 1280 och Åhus akademi. — K. Bengtsson, Series pastorum i Ivetofta. — Th. Andersson, Borgar och herresäten inom Villands härad.

Historielärarnas förenings årsskrift, 1953: G. Hasselberg, Visbyrätt och Visbyhistoria.

Historisk tidskrift. 1954: 1: G. Holmgren, När försvann Mora sten?

K. Humanistiska vetenskaps-samfundet i Uppsala. Årsbok 1953: J. Sahlgren, Farleden mellan Uppsala och Trälhavet. — S. Lindqvist, Vägar och marknader i Uppsalatrakten från forn- till Vasatid.

Hyltén-Cavalliusföreningen. Årsbok. (Kronobergsboken) 1953: B. G. Söderberg, Målaren Amunds processionsfana. — Staffanslegenden och målningarna i Dädesjö. — J. Stenvall, Granhults kyrka. — S. Jansson, Riksantikvarieämbetets inventering av fasta fornlämningar i Kronobergs län. — S. Bäckström, En fyndplats från stenåldern i Helige å. — W. De Geer, Kylhult skans i Kronobergs län.

Hälsingerunor. En hembygdsbok. 1953: I. Swartling, Sankt Antonius eremiten. Försök till attribuering av tre hälsingska Gullesonsbilder. — G. Wallén, Stor-Hälsingland. — M. Östlund, Dekorativt inredningsmåleri i Hälsinglands bondehem. — N. Bergström, En brukskyrkas öde. Några data om kapellet i Maråker. — O. Björkman, Ohnbacken och Baldershage. — G. Forsberg, Ljusdals klockstapel.

Julbok för Västerås stift, 1951: E. O. Björsell, S:t Nicolai kyrka i Arboga. — E. Hansson, Kyrksilvret i Arboga landskyrka. — H. Dahlkvist, Mockfjärds kyrkas historia. — **1952:** N. Marvick, Hosjö kyrka i ny gestalt. — K. V. O. Dahlgren, Tessins torn och Jupiter tonans.

Julhälsning till församlingarna i ärkestiftet. 1953: B. Wallman, Jakten efter en dopfunt [Hille]. — A. Thyrestam, En försvunnen kyrka [Gävle]. — — Kyrkor i ny gestalt. Frösthult, Harbo, Hassela, Häggeby, Vätö, Östervåla.

Julhälsningar till församlingarna från präster i Göteborgs stift. 1951: E. Erici, Kring den återuppståndna Jonseredsorgeln. — B. Jansson, Kummeslövs kyrka.

Julhälsningar till församlingarna i Skara stift. 1953: N. Stenermark, Klenoder i vår domkyrka. — E. Persson, Sentida sockenbildning kring Stråken.

Jämten. 1953: E. Boman, Offerdals kyrka. — A. Nilson, Äldre byggnader i Östersund. — E. Manker, Vad lappmarken gömmer. Några intryck från Nordiska museets och landsantikvariernas lappmarksundersökningar. — M. Nordermann, Fynd och förvärv. Jämtlands läns museums accession 1953.

Kalvsviks hembygdsförening. Årsskrift, 1952: H. Petersson, Kalvsviks gamla kyrkas utdömande och undergång. — Kalvsviks kyrka 100 år, 1852—1952. — — Kalvsviks nyrenoverade kyrka har återinvigts.

Konsthistorisk tidskrift. 1953: 3/4: (Studies of the illumination of medieval manuscripts): C. Nordenfalk, Golden books in Scandinavian collections. Retrospect of an exhibition. — S. Påhlman, Bibliography. — C. A. Nordman, Eine ottonische Miniatur im Nationalmuseum Finnlands. — A. Boeckler, Zur böhmischen Buchkunst des 12. Jahrhunderts. — F. Wormald, Afterthoughts on the Stockholm exhibition. — M. Harrsen, Pen-and-ink miniatures in 15th century Dutch miniatures. — E. Panofsky, Guelders and Utrecht. A footnote on a recent acquisition of the Nationalmuseum at Stockholm. — A. Berghman, Quelques précisions héraldiques relatives aux manuscrits de l'expostion des »Livres d'or».

Kulturen, 1953 (tr. 1954): H. Arbman, Det äldsta glaset. — S. T. Kjellberg, Europeiskt glas. — Devis och emblem. — E. Fex, Flaskor.

Linköpings biblioteks Handlingar. N. S. Bd 4: 3, 1953: C. Nordenfalk, En medeltida bönbok från Metz i Linköpings stifts- och landsbibliotek. — S. O. Jansson, Ett kalenderfragment i Cod. Linc. Kh 54. — Runstavarna i Linköpings stifts- och landsbibl. — T. Lenk, Vapnen i Linköpings stiftsbibl:s raritetskabinett.

Linköpings stads museum. Berättelse för år 1952: B. Cnattingius, Domkyrkoförsamlingens församlingshem. Några byggnadshistoriska iakttagelser i samband med byggnadens reparation 1952.

Linköpings stifts julbok. 1953: B. Cnattingius, Lofta och Örberga — två nyrestaurerade kyrkor.

Lunds stifts julbok. 1953: C. Hommerberg, Kyrkan och havet. — H. Andersson, Bjärshögs gamla kyrka.

Lunds universitets historiska museum. Meddelanden. 1953: B. Stjernquist, T. Nilsson & O. Nybelin, Some stone age fishing tackle from Scania. — C.-A. Althin, Zwei bronzezeitliche Opferfunde. — Zwei Glasbecher mit eingeschliffenen Ovalen in schonischen Privatsammlungen. — M. Strömberg, Flachgräberfelder aus der Bronze- und Eisenzeit in Valleberga, Schonen. — Eine silbertauschierte Eisenaxt im Historischen Museum zu Lund. — H. Arbman, Hague-Dike. Les fouilles 1951 et 1952. — E. Cinthio, The 11th century cathedral church in Lund. — B. Alenstam-Petersson, Ein spätmittelalterlicher Fingerring bei Lund. — B. Rosén, Pilgerabzeichen in einem Grabfund von Helgonabacken, Lund.

Lychnos. Lärdomshistoriska samfundets årsbok. 1953: Anders Berch, Metod att utröna folkens ursprung med hjälp av deras jordbruksredskap. Utg. av R. Jirlow.

— M. P:n Nilsson, Grekisk religionshistorisk forskning.

Malmö fornminnesförening. Årsskrift 1954: E. Bager, »Nya staden» och »Gamla staden». — H. Andersson, Hohögarna. — — Arkeologiska och byggnadshistoriska fältarbeten 1953. Meddelande från Malmö museum.

The Museum of Far Eastern Antiquities (Östasiatiska samlingarna) Stockholm. Bulletin. 25, 1953: A. Geijer, Chinese silks exported to Russia in the 17th century.

Namn och bygd. 1952: G. Lindblad, Lindholmsamulettens runinskrift. Till diskussionen om ett urnordiskt mansnamn WilagaR. — E. Järne, Svethiudh. En kommentar till Snorres skildring av Sverige.

Norrbotten. 1953: H. Beskow, Bidrag till studiet av övre Norrlands kyrkor. — I. Serning, Gråträskfyndet och lapsk tenngjutning. — C.-A. Moberg, Det var ingen fornlämning. — B. Laquist, Den lapska silverkragen. — E. Manker, Vad lappmarken gömmer. Några intryck och rön från Nordiska museets och landsantikvariernas lappmarksundersökningar.

Opuscula archaeologica. 7, 1952: (Skrifter utg. av Svenska institutet i Rom, 4: o, 16): A. Andrén, Il torso del Belvedere. — Fragments of Etrusco-Italic architectural terracotta revetments in the National museum at Stockholm. — J. Palm, Veiian tomb groups in the Museo Preistorico, Rome. — E. Roos, Das Rad als Folter- und Hinrichtungswerkzeug im Altertum. — O. Vessberg, Roman glass in Cyprus. — P. Åström, Roman amphora stamps from the Monte Testaccio.

Opuscula Atheniensia. 1, 1953 (Skrifter utg. av Svenska institutet i Athen, 4: o, 2.): A. Andrén, A puzzle of bronzes. — A. Boëthius, Die hellenisierte italische Stadt der römischen Republik. — C. Callmer, Sam Wide und die ersten schwedischen Ausgrabungen in Griechenland. — Å. Elmquist, An Italic vase-painter of the early 6th century B. C. — A. Furumark, A scarab from Cyprus. — E. Gjerstad, Lunar months of Hesiod and Homer. — E. Gren, Bibliography of the writings of Axel W. Persson. — E. J. Holmberg, The so-called vase-painter of Athens 1806. — T. B. Mitford, Seleucus and Theodorus. — M. P. Nilsson, The prehistoric migrations of the Greeks. — W. Schwabacher, Der Parthenos-Archetyp der hellenistischen Silbermünzen Athens. — E. Sjöqvist, The early style of Lysippus. — G. Säflund, Karische Inschriften aus Labranda. — N. Valmin, Malthi-Epilog, Vorläufiger Bericht über die schwedische Ausgrabung in Messenien 1952. — O. Vessberg, Hellenistic and Roman lamps in Cyprus. — A. Wifstrand, Ein Epigramm aus Kappadokien. — Å. Åkerström, Some pictorial vase representations from the mainland in late Helladic times. — P. Åström, Three gravestones from Mersinet.

Ord och bild, 1954: Ar. Andersson, Storkyrkans silverkrona — en gåva av Ebba Brahe. — Å. Åkerström, På torget i det gamla Athen. Ett stort arkeologiskt företag inför sin avslutning.

Rig. 1953: 3/4: N.-A. Bringéus, Benhus i Lunds stift. — E. Schalling, Sockenbildningens strategi

under äldre medeltid. — L. Carlsson, Handsken som rättslig symbol än en gång. — **1954: 1:** S. Wallin, Akantusstudier. — E. Thorman, Ett bidrag till den svenska spetsknypplingens historia.

Samfundet Sankt Eriks Årsbok 1953: N. Ahnlund, Stockholm 700 år. — O. Nystedt, Stockholm och kyrkan. — Stockholm under sju sekler. En bildsvit fr. sju utställningar.

Scandia. 1953—54: 1: L. Weibull, Saxo och ärkebiskopsstiftet i Lund 1177.

Skatelövs hembygdsförening. Årsskrift 1953—54: S. Bäckström, Stenåldersfyndet från Osby.

Skånes hembygdsförbunds årsbok. 1952: O. Källström, Skyttsie hage på Skanörs ljung. — O. Rydbeck, Lunds domkyrka och dess föregångare. — A. Arvastson, Bilder ur Västra Sallerups medeltidshistoria. — M. Strömberg, En privatägd fornsakssamling i Trolle-Ljungby socken. — **1953:** H. Olsson, Den skånska landskapsbilden — dess vård och skydd. — H. Thorbert, Fornminnen i Gärds härad från stenåldern. — C. Wallin, »Limkyrkan» vid Tunbyholm — en bortglömd medeltida sockenkyrka på Österlen. — Chr. Olofson, Vittskövlegruppen — en senmedeltida östskånsk kyrkodekoreringsverkstad. — S. Friberg, Reflexioner vid ett kyrkogårdsbesök. — C. Hommerberg, Knutsgillena.

Småländska kulturbilder. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund. 26. 1953: G. Lext, Jönköpings läns äldre kyrkoarkivalier. — E. Erici, Den återuppståndna Lannaskedeorgeln. — G. Svahnström, Museifrågan i Jönköping.

Stockholms stads museinämnd. Redogörelse. 1952: A. Nygård-Nilssen, Europa återuppbygger sina kulturminnen.

Stockholms stifts julbok. 1953: R. Stenberg, Kungagärning och kyrkobygge. Kring Magnus Ladulås och hans klosterstiftelser i Stockholm. — R. Murray, Medeltida fromhetsliv i Stockholm. — H. Röttorp, Kyrkskeppen i Stockholms stift. — E. J. Lundberg, Engelbrektskyrkans kyrkorum.

Svensk tidskrift. 1953: 8: B. Nerman, Traditionens betydelse som historisk källa. — **1954: 1:** S. Tunberg, Ragnvald Knapphöve. Ett bidrag till diskussionen om Sveriges medeltida konungalängd.

Sörmlandsbygden. 1953: G. M. Silfverstolpe, Carl Carlsson Gyllenhielm. — De fjättrade lejonen, stenen vid Sundby kyrka och Carl Carlsson Gyllenhielms vapen. — B. v. Malmborg, Gyllenhielms porträtt. — E. H. Bergquist, Gyllenhielms begravning och gravkor. — S. Tynelius, Det gamla Sundbyholms slott och det nya. — B. Gejvall, Ekeby kyrkoruin. — O. Källström, Den stora skänkekannan från Nyköpingstrakten. — M. Åmark, Sörml. vallfartslöften.

Tjustbygdens kulturhistoriska förening. Årsbok (Meddelande) 1954: N. Cleve, En dryckeskåsa i Västerviks museum. — G. Grenander-Nyberg, Några småländska bonadsmålningar.

Unda maris. 1951—1952: H. Åkerlund, Kulturlagret och skeppsfynden i Kalmars medeltida hamn. — J. Pettersson, Vårdkasar, farleder och skärgårdsbebyggelse.

Uppland. Årsbok. 1953: R. Nor-

berg, Håtunaskulpturerna och Lübeck. — N. Sundquist, Det forntida Upsala i 1600-talets lärda spekulation. — M. Collmar, Nyupptäckta medeltida gillen i Uppland.

Vetenskaps-societeten i Lund. Årsbok. 1952: J. Cross, The authorship of »Vita S. Erici».

Vår bygd. Hallands hembygdsförbunds årsskrift. 1953: A. Oldeberg, Bronsskölden i Nackhälle. — A. Schück, Halland — Västergötland. Några reflexioner kring den forna dansk-svenska riksgränsen. — F. Rudbeck, Några reflexioner om ortvapen. — E. Salvén, Märkligt altare återupprest. — Konstnärlig glasmålning till Halmstads kyrka. — Ett altarbrun och dess förebild. — Från Hallands museums och dess intendents verksamhet 1952.

Vår hembygd. Utg. av Huskvarna hembygdsförening. 7, 1954: A. Nilsson, Holavedsvägarna och andra urgamla leder i Huskvarna.

Värendsbygder. Norra Allbo hembygdsförening. 1954: A. Lignell, Härlövs kyrka och dess restaurering. — A. Q. Svensson, Lekaryds kyrka. Några anteckningar.

Värmland förr och nu. 1953: A. Palmqvist, När kom finnarna till Värmland?

Växjö stifts hembygdskalender. 1953: E. Erici, Kring den 100-åriga Voxtorpsorgeln. Några drag ur Växjö stifts äldre orgelhistoria.

Ymer. 1953: 4: G. Hoppe, Några iakttagelser vid isländska jöklar sommaren 1952. — E. Bratt, Olaus Magnus historia till svenska. En vitter bragd.

Östra Torsås. Hembygdsföreningens årsbok. 1952—53: P. G. Vejde, Ingelstads tingsställe. Några anteckningar. — O. Ekholm, Hemmesjö gamla kyrka. Några anmärkningar om dess datering.

Aarböger for nordisk oldkyndighed og historie. 1952 (tr. 1953): R. Djupedal & H. C. Broholm, Marcus Schnabel og bronzealderfundet fra Grevensvænge. — H. C. Broholm, Snoreskörtet hos mordvinerne. — C. J. Becker, Örnekul paa Nekselö. En sjællandsk stenalderboplads med hustomter. — P. Lauring & A. Hoff-Möller, Trelleborgshusets rekonstruktion. — H. Norling-Christensen, Kasseroller med tre huller eller tredelt hul i skaftet. — O. Klindt-Jensen, Keltisk tradition i romersk jernalder. — Th. Mathiassen, Et krumsværd fra bronzealderen. — H. H. Hansen, Egtveddragten endnu engang.

Danske museer. Aarbog for Dansk kulturhistorisk museumsforening. 3, 1952: A. Steensberg, Fra kong Frederik den syvendes presentkasse. — W. Larsen, Konservering af metal-sager.

Danske studier. 1948: S. Aa. Bay, Nogle bemærkninger om guldhornenes billeder. — **1949—50:** E. Moltke & H. Andersen, Kensington-stenen, Amerikas runesten. — Fr. Orluf, Runestenene Bjerregrav 1—2.

Fortid og nutid. Bd 19: 1. 1954: Th. Mathiassen, Fredningen af vore oldtidsmindesmærker. — Aa. Roussell, Landsmuseerne og de historiske monumenter. — C. J. Becker, Litteratur om Danmarks forhistorie 1949—1952.

Fra Himmerland og Kjær herred. 1953: J. Bower, Flintminen på Skovbakken. — H. Henningsen,

Kirkeskibe i Aalborg amt. — P. Riismöller, Aalborg historiske museum i 1952—53. — S. Vestergaard Nielsen, Vesthimmerlands museum i 1952—53.

Fra Holbæk amt. 1953: H. Henningsen. Kirkeskibe i Holbæk amt. — E. Bendixen, En nordvestsjællandsk storhöj fra yngre bronzealder.

Fra Nationalmuseets arbejdsmark. 1953: R. Thomsen, 2000-årige britermönter i Danmarks jord. — M. Hald, Fod-sko eller hånd-sko. — S. Jörgensen, Skovrydning med flintökse. — A. Steensberg, Store Valby. En sjællandsk landsby, der blev gjenfundet. — C. G. Schultz, Romersk akvædukt-marmor i Roskilde domkirke. — O. Norn, Niels Langes og Abel Skeels gravmæle i Hunderup kirke. — H. Norling-Christensen, Romerske glaskar i Danmark. — C. J. Becker, Tretten tusinde ravperler. Skattefundet fra Mollerup i Salling.

Fra Randers amt. 1953: Större arbejder ved Randers amts kirker. — O. Warthoe Hansen, Fra Randers museums arbejdsmark.

Fra Ribe Ant. 1953: K. Högsbro Östergaard, Undersögelser i Aastrup kirke i forbindelse med restaureringen i 1952. — J. Kvist, En middelalderlig kælder i Veerst by. — N. Thomsen, En stenalders enkeltgrav i Jerne sogn. — H. Öllgaard, Årer og både. — K. K. Kristensen, Runestenen i Horne en Hornelund-sten.

Fynske minder. 1953: E. Albrectsen, Et jernalderfund fra Brockdorff. — Vejrupgårdfundet. — Det guldrige Fyn. — Den åbne dör. — S. Larsen, Odense bys sölvskrin. — De döde huse.

Fynske Aarböger. 5: 1. 1953: Aa. Andersen, Et fund af middelalderlige sko og lædersager fra Svendborg.

Hardsyssels aarbog. 1953: H. Overgaard, Borbjerg-fundet.

Historisk samfund for Aarhus stift. Aarböger, 1953: S. Gabrielsen, Udgravningen på Flynderhage 1945—47. — J. Didriksen, Bidrag til Syd-Hads-Herreds forhistorie. 25 aars arbejde i »marken». — Th. Rasmussen, Karmeliterklostret i Aarhus. Undersögelser paa tomten efter 1931.

Kuml. Årbog for Jysk arkæologisk selskab. 1953: K. M. Nielsen, Kuml. — H. Rasmussen, Hasselögen. Et bidrag til de danske stammebådes historie. — H. Norling-Christensen, Vestlandskedler og malede glas. — P. Simonsen, To djurslandske mosefund fra keltisk jernalder. — H. Christiansson, Jellingestenens bildvärld. — O. Marseen, Fangstfolk på Selbjerg. — Grantzau, Marseen og Riismöller, Mellemholm. En stenalderboplads over broncealdergrave. — H. Neumann, Et löveglas fra Rinlandet. — C. J. Becker, Stenaldergrav fra Gaböl med stridsökser af jysk og svensk type. — K. Jeppesen, En græsk pyxis fra Homers tidsalder. — N. Thomsen, Om en vestjydsk stald. — Th. Ramskou, Ragnarok.

Vendsysselske aarböger. 1953: H. Henningsen, Kirkeskibe i Hjörring amt. — Ch. Christensen, Vraa kirke. — P. Christensen, Kalkmalerierne i Vraa kirke. — Endnu en rettelse til Börglum klosters historie. — C. Klitgaard,

Et par rettelser til Börglum klosters historie.

By og bygd. Norsk folkemuseums årbok. 1952—53: H. Landsverk, Frå biletverda i folkekunsten. — S. Grieg, Intet er nytt under solen. — A. Berg, To mellomalderloft frå Voss.

Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring. Årbok 1953: E. Gjone, Theodor Petersen. — O. Seter, Tre lag kalmalerier i Dale kirke. — R. Karlsen, Orgelproblemer. — — Byer som verner sitt kulturmiljö: J. H. Lexow, Skudeneshavn.; J. Knap, Sandefjord. — W. Swensen, Vollan i Kvikne med det merkelige gårdskapellet. — M.-S. Röstvig, Motiver på vandring. Renessanse-emblemene i Bö gamle kirke. — B. Færöyvik & R. Hauglid, Skipsbilæte på kyrkjeveggen. — B. Hvoslef, Kolbu kirke. — H. Vreim, Bröttum kirke. — — Lov og regler om fortidsminner. — Det antikvariske arbeid. — A. L. Pharo, Bibliografi 1952.

Historisk tidsskrift, utg. av Den norske hist. forening. 1953: 3: J. Schreiner, Omkring Sverres saga.

Maihaugen. Utg. av De Sandvigske samlinger. 1950—52: S. Grieg, Kirkekister og brudekister. — M. Blindheim, Ringkorset fra Olstad i Vestre Gausdal.

Nord-Tröndelag historielag. Årbok 1952: J. Tverdal, Logtun kirke. — M. Sivertsen, Om gamal busetnad i Skogn-området.

Det K. Norske videnskabers selskab. [Trondheim] Forhandlinger. 1952: F. B. Wallem, En apokryf bygdekunstner i Numedal. — S. Marstrander, Theodor Petersen. — **Skrifter. 1952:** S. Marstrander, Et nytt tröndersk skattefunn fra 900-årene. — **Museet. Årbok. 1951:** M. Marstrander, Sölvkannen fra Skomakersvennenes laug i Trondheim. — Den antikvariske avdelings tilvekst i 1951.

St. Hallvard. 1953: 6: A. Berg, Akershus festnings vestfront. — **1954: 1:** A. Berg, Konkurransen om Akershusreguleringen fra antikvarisk synspunkt.

Stavanger museum. Årbok. 1952: J. Petersen, Steinaldersboplassene i de indre bygder i Rogaland. — Oldsaksamlingens tilvekst 1952. — O. J. Möllerop, Registrering av faste fortidsminner i Time herred. — Nymonteringen av Stavanger museums oldsaksamling.

Vestfold-minne, 1954: Gamle tekstiler i Vestfold.

Viking. Bd 17, 1953: B. Hougen, Henrik Bergh, 1879—1952. — Magnus Andersens vikingferd 1893. — Th. Sjövold, Ingvald Undset. Noen trekk av hans liv og gjerning. — S. Braatöy, Ingvald Undsets forfatterskap. En bibliografi. — E. M. Mageröy, Tilene fra Möðrufell i Eyafjord. — E. & P. Heinsius, Hvordan seilte vikingene med sine båter. — A. Geijer, En tröndersk broderiverkstad från medeltiden. — O. Nordland, Öya med giftarmåls-vanskane. Ein geografisk-økonomisk bakgrunn for ett pavebrev frå 1100-talet. — P. Simonsen, Smedegraven fra Ytre Elgsnes. — W. Slomann, Norsk arkeologisk litteratur.

Östfold historielag. Tidskrift. 1953: Erl. Johansen, Jellhaugen — en glemt kjempehaug.

Finsk tidskrift. T. 153, 1953: C. B. Liewendahl, Kyrkans silverfiskar. — **T. 154, 1954:** K. R. V. Wikman, Olaus Magnus och hans verk. — P. Bruun, Präglingsteknik och forskningsmetod.

Finska fornminnesföreningens tidskrift. 52, 1953: Nordiska arkeologmötet i Helsingfors 1951, Berättelse . . . sammanställd av C. F. Meinander: E. Kivikoski, Arkeologisk forskning i Finland. — C. J. Becker, Förromersk jernalder i Danmark. — E. Hinsch, Förromersk jernalder i Norge. — G. Arwidsson, Den förromerska järnåldern i Sverige. — A. Äyräpää, Kulturförhållandena i Finland före finnarnas invandring. — — P. Bruun, The Constantinian coinage of Arelate. — — Finska fornminnesföreningens tidskrift 1—52. Register.

Finskt museum. 60, 1953: H. Salmo, En handelsdepå från romersk tid från Pernå. — Det första fyndet av bronstackor i Finland. — En karelsk silverskatt från Sysmä socken. — A. Tuulse, Om konstförbindelserna Estland—Finland under medeltiden.

Historisk tidskrift för Finland. 1953: G. Kerkkonen, Hiisibygderna såsom pälsvarustaplar för handeln vid Finska vikens skeppsled. Reflexioner kring några tavastländska ortnamn o. ägoförhållanden.

Nordenskiöld-samfundets tidskrift. 1953: G. Kerkkonen, S:t Olof och Hiisi.

Sanct Olof. Julbok för de åländska församlingarna. 1953: M. Dreijer, Kalkstenskorset i Sunds kyrka.

Suomen museo. 60, 1953: M. Sauramo, Ancylusjärven arvoitus ja sen ratkaisu. — A. Äyräpää, Vogelbilder der Kammkeramik. — Zwei figürliche Zeichnungen in Steingegenständen. — J. Leppäaho & E. Aurola, Eine Bärenkopfaxt aus Paltamo. — J. Voionmaa, Das eisenzeitliche Gräberfeld von Sääksmäki-Rapola. — L. Pettersson, Zwei Kirchenzeichnungen aus Varpakylä in Suojärvi. — E. Matinolli, Das Pfarrbild von Åland. — B. Boström, Juhani Rinteen julkaisut. [J. Rinnes bibliografi].

Åländsk odling. 1954: M. Dreijer, Det geografihistoriska problemet Grönland. — Arkeologiskt nytt från Åland 1953.

Islenzk fornleifafélag. Arbók. 1949—50: K. Eldjárn, Kléberg á Íslandi. (Finds of soapstone artifacts in Iceland). — J. Steffensen, Enn um eyðingu þjórsárdals (þjórsárdalur once more). — M. Hald, Vötturinn frá Arnheiðarstöðum (An old Icelandic glove). — K. Eldjárn, Tvennar bæjarrústir frá seinni öldum (Two recently excavated 15th—17th century farm ruins). — Hringur með nöfnum austurvegsvitringa (A ring with the names af the three magi). — Leiðréttingar og viðaukar við greinar í Árbók 1943—48. — **1951—52:** K. Eldjárn & G. Gestsson, Rannsóknir à Bergþórshvoli. (Excavations at Bergþórshvoll). — J. Steffensen, Kuml hjá Surtsstöðum í Jökulsárhlíð. (A viking grave at Surtsstaðir). — **1953:** K. Eldjárn, Gamall íslenzkur rennibekkur. (An old Icelandic lathe). — Fundinn forn silfursjóður í Ketu á Skaga. (A newly discovered Icelandic silver hoard from the Viking age.)

Fróðskaparrit. Annales Societatis scientiarum Færoensis. 1. 1952: S.

Dahl, Tvey fornminni í Syðrugötu. — **2. 1953:** S. Dahl, Rúnarstinur í Fámjin. — S. Dahl & J. Rasmussen, Nólsoyarfundurin.

Annales de Normandie. 1951: M. de Bouard, Un camp Viking: Trelleborg. — **1952:** E. Eames, Mariage et concubinage légal en Norvège à l'époque des Vikings. — **1953:** E. Eames, La part de la femme dans l'administration du domaine en Norvège à l'époque des Vikings. — M. Eude, La découverte de l'Amérique par les Vikings.

Bulletin de la Société préhistorique de l'Ariège. T. 6 (1951): L.-R., La Scandinavie avant l'histoire.

Forschungen und Fortschritte. 1953: E. Oxenstierna, Die Goldhörner von Gallehus.

Journal of the Royal anthropological institute of Great Britain and Ireland. 1952: P. 1: E. Manker, Swedish contributions to Lapp ethnography.

Speculum. A journal af mediaeval studies 1953: 3: A. Erä-Esko, Sutton Hoo and Finland.

Nordisk kultur, 14. Från trä till stål. Teknisk kultur III. 1953: G. Arwidsson, Träets behandling under förhistorisk tid. — S. Erixon, Svensk byggnadsteknik i jämförande belysning. — A. Steensberg, Byggekonstruktioner i Danmark. — H. Vreim, Böndenes byggeteknikk i middelalderen i Norge. — N. Valonen, Om näverarbeten i Fenno-Skandien. — H. Arbman, Horn- och benarbeten, skinn och läder under förhistorisk tid. — A. Oldeberg, Koppar och därmed legerade metaller under förhistorisk tid. — S. Grieg, Jernvinna i Norden i oldtid og mellomalder. — T. Söderberg, Det svenska bergsbrukets utbildning under medeltiden.

Nordisk kultur. 15: A. Lergods, ädelmetaller och vävnader. 1953: D. Selling, Primitivt krukmakarhantverk i Norden. — G. Gjessing, Bruken av edelmetaller i Norden i förhistorisk tid. — O. Källström, Guldsmedsyrket under medeltiden. — A. Geijer, Det textila arbetet i Norden under forntid och medeltid. — E. Strömberg, Folkliga textilier i Norden med förhistoriska eller medeltida traditioner.

Nordisk kultur 17. Byggnadskultur. 1953: M. Stenberger, Byggnadsskicket under förhistorisk tid i Sverige, Norge och Finland. — O. Klindt-Jensen, Byggeskik i Danmark i forhistorisk tid. — G. Fischer, Norske borger. — V. Lorenzen, Middelalderens byggeskik og boligforhold i Danmark. — B. Söderberg & S. Erixon, Svenska herrgårdar under medeltiden jämte klostrens byggnadsskick. — De svenska städernas byggnadskultur. — G. Svahnström, Bostadsskicket på Gotland under medeltiden. — S. Erixon, Byggnadsskicket hos svenska bönder under medeltiden, huvudsakligen i belysning av nyare tidens material. — H. Vriem, Norsk byggekunst i middelalderen. — A. Steensberg, Boligskik paa landet i Danmarks middelalder.

Elias Wessén 15 april 1954. [Festskrift]: S. B. F. Jansson, Ett uppländskt runstensfynd. — I. Modéer, Om det sv. personnamnsverk.

Seksten Århusrids. Tilegn. S. Unmack Larsen, Aarhus 1953: H. Andersen, Höjene på Vorbjerg banke.